

Пачатак і заканчэнне Другой сусветнай вайны

Польшча і Беларусь, 1939

Успаміны польскіх дзяцей – Успаміны пра ўварванне Чырвонай арміі ў Польшчу 17 верасня 1939 года

Вайна вачамі дзяцей

17 верасня 1939 года савецкія войскі ўвайшлі ў заходнюю частку Польшчы паводле сакрэтнага пратаколу да Дамовы аб ненападзенні, падпісаных фон Рыбентропам (з боку Гітлера) і Молатавым (з боку Сталіна) у жніўні 1939 года. Ніжэй прадстаўлены чатыры вытрымкі з успамінаў польскіх дзяцей пра той час.

ЧЭСЛАЎ С., дата нараджэння: 1927 год, Станіславаўскі павет [пасля ўварвання савецкіх войскаў гэты рэгіён стаў часткай СССР; цяпер уваходзіць у склад Заходняй Украіны].

Калі ўвайшлі савецкія войскі, яны адразу ж, з першага ж дня, заняліся рабаваннямі і марадзёрствам. Перад тым як увайсці ў вёску, дзе мы жылі тады, іх войскі акружылі вёску і раззброілі ўсіх, у каго была зброя. Мой бацька служыў у паліцыі. Ён здаў зброю ў тую першую раніцу, але распіску яму не выдалі. І яны пайшлі рабаваць вёску: збожжа, радыёпрыёмнікі, велізарная колькасць гадзіннікаў, ад наручных да насценных, і ўсё гэта было выкрадзена або сілай забрана ў людзей. Паліцэйскія сталі аб'ектам іх варожага стаўлення, таму бацька схаваў сваю ўніформу і пераапрунуўся ў цывільную вопратку. У той дзень – 19 верасня 1939 года – у 3 гадзіны дня бацька спаў: ён не спаў усю ноч напярэдадні і стаміўся. Напярэдняю ноч ён правёў у лесе, так як на яго паляваў патруль. Увогуле, у другой палове дня да дома пад'ехалі чатыры кавалерысты. Яны атачылі дом, і два з іх раптам ўварваліся ў дом, пакуль бацька спаў. [...] Пачаўся ператрус, і яны знайшлі ўніформу бацькі. Адзін з іх разбудзіў бацьку і спытаў, чыя гэта ўніформа. Бацьку прыйшлося прызнацца, бо ў хаце не было маладога мужчыны. Яны загадалі бацьку здаць зброю, на што ён адказаў, што «здаў яе раніцай». Салдат запатрабаваў распіску, але бацьку яе не выдалі. Яны загадалі бацьку надзець уніформу і паехаць з імі ў камандны пункт. Вядома, бацька зрабіў так, як яму казалі. Мама хацела адправіцца з ім, але салдат не дазволіў ні маме, ні мне нават развітацца з бацькам. Бацька выйшаў з хаты. [...] Мама і яе бацька апрунуліся і пайшлі на ферму. Там было шмат рускіх вайскоўцаў, якія забаранілі маме хадзіць шукаць. Калі мама пачала спрачацца, камандзір сказаў, што бацьку дэпартавалі ў Расію. Мама вымушана была вярнуцца дадому. [...]

Леон М., Гродзенскі павет

[пасля ўварвання савецкіх войскаў гэты рэгіён стаў часткай СССР; цяпер уваходзіць у склад Заходняй Беларусі].

Уступленне Чырвонай арміі ў Польшчу

Раніцай 17 верасня 1939 года Чырвоная армія ўвайшла ў Польшчу. Калі яны прыйшлі, яны заявілі, што яны – саюзнікі Польшчы, што абсалютна не адпавядала рэчаіснасці. Яны акупавалі гарады, грамілі крамы і раскравалі тавары. Нам яны нагадвалі дзікіх звяроў. На другі дзень (гэта была субота) у пяць гадзін раніцы, калі мы спалі ў сваіх ложках, хтосьці пагрукаўся ў дзверы да нашых суседзяў. Тата падумаў, што гэта паляўнічыя. А затым я пачуў чыйсьці крык: «Адкрый дзверы!» Мама спалохалася. Яны ўвайшлі і гучна крыкнулі: «На зборы – 25 хвілін!» Яны нават не казалі, куды нас адпраўляюць. Нас, нібы сабак у будку, змясцілі ў чыгуначны вагон і зачынілі дзверы. Усе былі галодныя. Усе сем'і хацелі есці, і ўсё польскія сем'і плакалі. Цягнік ішоў у Сібір і на Урал. [...]

ВАЛЕНЦІЙ М., нарадзіўся ў 1927 годзе, Гродзенскі павет

Крывавая восень

Калі бальшавікі ўвайшлі ў Польшчу, яны пачалі забіваць польскіх [земляробаў] і ляснічых. Увогуле [,] пасля таго, як яны ўвайшлі ў паселішча Лерыпаль Гродзенскага павета, пераапанутыя бальшавікі з НКУС арыштавалі [земляробаў] і павялі іх у кірунку бліжэйшага лесу. Раптам мы пачулі стрэлы. Мой старэйшы брат і яго сябар пабеглі ў бок стрэлаў. Каля лесу яны ўбачылі мёртвыя целы; сярод іх было і цела нашага бацькі. Інфармацыя пра тое, што бальшавікі забілі [земляробаў] паселішча, распаўсюдзілася па ўсім паселішчы. [...]

ВАЛЕНЦІЙ П., Гродзенскі павет

Перажытае пры савецкай уладзе ў гады вайны

Уварванне савецкіх войскаў выклікала страх у палякаў. [...] Яны пачалі ператрусы, спрабуючы знайсці зброю, а сем'і заганялі ў кут, пагражаючы зброяй. Затым яны адабралі лепшых кароў і свіней, за якіх выдалі нам распіскі (яны казалі, што мы атрымаем узамен грошы на падставе гэтых распісак). І, нарэшце, яны пачалі забіраць пшаніцу, і зноў пад распіскі. У школах яны разбілі і разламалі ўсе партрэты, знеслі крыжы, арыштавалі настаўнікаў-палякаў за тое, што тыя былі палякамі, і даслалі наўзамен сваіх. Іх настаўнікі вучылі нас песням, накіраваным супраць Бога і Польшчы. [...]

676 слоў

Крыніца: Grudzinska-Gross, I., Gross, Jan T. (1981). Вайна вачыма дзяцей: акупацыя Польшчы Савецкім Саюзам і дэпартацыі, 1939–1941 гг.. Прадмова: Б. Бетэльхайм. Пераклад: Р. Стром Д. Рыверс. Стэнфард: Стэнфардскі ўніверсітэт, Hoover Institution Press.